

NAPOVED INTEGRALNE SERIJE:

S pametno integracijo do trajnostnega razvoja

V čedalje večji meri se soočamo z mnogoterimi, raznolikimi izzivi – od svetovnih do evropskih, slovenskih, lokalnih; od podnebnih sprememb do ekonomskih problemov.

Zato je nujen drugačen pogled na svet okrog nas, nov način razmišljanja in delovanja, preseganje kalupov...

Celosten pogled, ki nam bo pomagal, da elemente, ki jih že imamo, vidimo v novi luči, na drugačen in celosten način povežemo, prepletamo, stkemo – PAMETNO INTEGRIRAMO.

Drobce rešitev, ki bodo dobre za vse, imamo pred seboj, živimo z njimi – tu, v Sloveniji in Evropi.

Ker »nič ni tako praktično kot dobra teorija« (Lewin), predstavljamo NAČELA, po katerih je mogoče oblikovati nov, celosten konceptualen okvir; pravzaprav lahko vodijo do različnih teorij.

In ta načela nas lahko pripeljejo do TEORIJE INTEGRALNEGA RAZVOJA avtorjev Ronnieja Lessema in Alexandra Schiefferja.

Praktični primeri njene uporabe z odličnimi praksami (večina iz Slovenije) in novi integralni koncepti bodo sestavljali večino od 100 nadaljevanj v seriji »S pametno integracijo do trajnostnega razvoja«. Objavljali jih bomo v naslednjih nekaj mesecih, praviloma vsak dan od ponedeljka do petka. S pomembnim sporočilom, da je nujno pametno povezati številna prizadevanja in potenciala za trajnostni razvoj v okviru EU.

Med drugim smo pristop integralnih svetov uporabili pri snovanju novega, trajnostnega modela razvoja za našo državo - poimenovali smo ga Integralna zelena Slovenija. Predstavili smo ga v knjigi **Integral Green Slovenia** (Routledge, 2016), ki smo jo uredili dr. Darja Piciga, prof. Alexander Schieffer in prof. Ronnie Lessem, napisalo pa poleg nas še 42 slovenskih avtorjev. Z Integralno serijo se odzivamo na številne pobude, da bi imeli čimveč gradiv o Integralni zeleni Sloveniji tudi v domačem jeziku.

In integralna zelena pot lahko prispeva tudi k prihodnosti Evrope.

O vsem tem nas bo v prihodnjih mesecih pisalo več deset avtorjev knjige in drugih integralnih mislecev.

Vse to prvič celostno v slovenskem jeziku in edinstveno v svetovnem merilu.

Prijazno vabljeni k prebiranju, razmišljanju in ustvarjalni uporabi!

Dr. Darja Piciga

PETNAJSTI TEDEN

S pametno integracijo do trajnostnega razvoja – 72. nadaljevanje

19. 6. 2018

72. Sprejeti dokumenti Slovenije za prehod v zeleno gospodarstvo

V okviru obravnave »severnega«, na znanosti, tehnologiji in sistemih temelječega integralnega pristopa¹ smo v več kot desetih nadaljevanjih pregledali bogato zakladnico teorije in prakse socialne ekonomije v svetu (zlasti Evropi) in doma. Tako kot Lessem in Schieffer smo v ta konceptualni okvir uvrstili tudi prizadevanja za trajnostni razvoj, od odmevnega poročila Rimskega kluba **Meje rasti** naprej². V dveh nadaljevanjih³ smo predstavili osnutek kompleksnega strateškega dokumenta za prehod v nizkoogljično družbo in gospodarstvo do leta 2050: podnebna strategija je nastajala v letih 2011-12, vendar po menjavi vlade žal ni bila sprejeta. Orisali smo tudi nekatere pomembne podlage za ta dokument ter strateške pobude, nastale v okviru civilne družbe⁴. 70. nadaljevanje pa je uvedlo uradni veljavni dokument trajnostnega razvoja, to je Strategijo razvoja

¹ Od zadnje preglednice v dvojnem 49. in 50. nadaljevanju dalje.

² V tem okviru obravnavamo trajnostni razvoj od 63. nadaljevanja dalje, seveda pa je tem prizadevanjem za prihodnje in tudi že sedanje rodove namenjen velik del Integralne serije: integralni zeleni model razvoja je obogateni model trajnostnega razvoja.

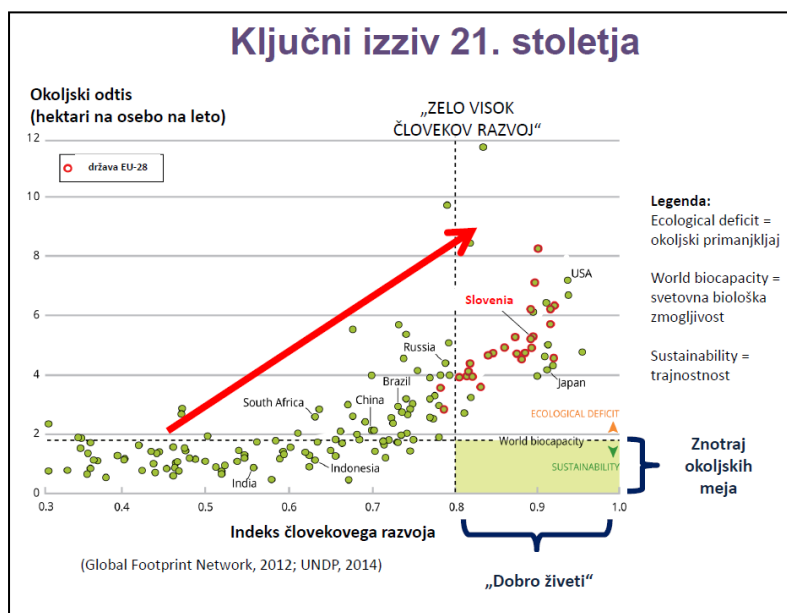
³ 67. nadaljevanje, 68. nadaljevanje.

⁴ 65. nadaljevanje, 66. nadaljevanje in 69. nadaljevanje.

Slovenije 2030 (SRS 2030)⁵, ki predstavlja odziv Slovenije na Agendo 2030⁶, s tem da smo se osredotočili na vprašanje, kako bi jo bilo mogoče nadgraditi z uporabo integralne zelene paradigme. Nato smo v zadnjem prispevku predstavili model Integralne zelene Slovenije, kot je opisan v knjigi *Integral Green Slovenia*.

Tako kot smo za politike EU ugotavljali, da jih velik del podpira trajnostne cilje in jih je zato smiselno pametno integrirati⁷, problem pa lahko predstavljajo politike, ki izhajajo iz prevladujočega ekonomskega modela, tudi v slovenski razvojni strategiji najdemo mnoge vzvode za spodbujanje trajnostnih prehodov. Že ob opredelitvi osrednjega cilja - **zagotoviti kakovostno življenje za vse** – je poudarjeno, da ga je mogoče uresničiti z uravnoteženim gospodarskim, družbenim in okoljskim razvojem, ki upošteva omejitve in zmožnosti planeta ter ustvarja pogoje in priložnosti za sedanje in prihodnje rodove. **Ohranjeno zdravo naravno okolje** je ena od petih strateških usmeritev države za doseganje kakovostnega življenja. Ta usmeritev se odraža pri večini od 12 ciljev SRS 2030, podrobneje pa je razčlenjena pri pri ciljih **8. Nizkoogljično krožno gospodarstvo** in **9. Trajnostno upravljanje naravnih virov**. Za prehod v gospodarstvo z nizkimi emisijami toplogrednih plinov in učinkovito rabo virov (cilj 8) se tako načrtuje prekinitev povezave med gospodarsko rastjo in rastjo rabe virov ter izpustov TGP, razvoj novih trajnostnih poslovnih modelov in proizvodov – tudi preko inovacij, spodbujanje URE in rabe OVE ter trajnostne mobilnosti, oblikovanje vozlišč nizkoogljičnega krožnega gospodarstva in razvojnih rešitev na regionalni in lokalni ravni. Trajnostno varstvo naravnih virov in načrtovanje njihove rabe (cilj 9) poudarja uvajanje ekosistemskega načina upravljanja naravnih virov in preseganje sektorskega načina razmišljanja, ohranjanje visoke stopnje biotske raznovrstnosti in kakovosti naravnih vrednot ter krepitev ekosistemskih storitev, učinkovito trajnostno upravljanje tako gozda in tal kot vodnih virov, čim učinkovitejše prilagajanje na podnebne spremembe, zagotavljanje kakovostnega bivalnega okolja, varovanje in ohranjanje kakovostnih kmetijskih zemljišč ter samooskrbo z lokalno trajnostno, predvsem ekološko pridelavo živil in seveda preprečevanje čezmernega onesnaževanja vseh sestavin okolja.

V 35. nadaljevanju smo obravnavali neravnotežja na različnih ravneh, med drugim tudi na globalni ravni. Pri tem smo opozorili, da Slovenija podobno kot druge razvite države dosega blaginjo, to je višjo raven družbenega in gospodarskega razvoja, s čedalje večjim obremenjevanjem okolja, to je z izrabo naravnih virov in povečevanjem onesnaževanja. To smer razvoja kaže rdeča puščica na grafu desno. Trajnostna razvojna pot Slovenije je lahko le pospešeno zniževanje okoljskega odtisa v smeri ekosistemske zmogljivosti ob hkratnem zmernem povečevanju blaginje oz. njenem ohranjanju.

⁵ SVRK - Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko (2017). *Strategija razvoja Slovenije 2030*. Sprejela Vlada RS, 7. decembra 2017. Dostopno prek:

http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2017/srs2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf.

⁶ Več o Agendi 2030 na:

http://www.mzz.gov.si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/politike_mrs/cilji_trajnostnega_razvoja/.

⁷ Na primer v 45. nadaljevanju.

Zato je s Strategijo razvoja Slovenije do leta 2030 (SRS 2030)⁸ okoljski odtis umeščen med vodilne kazalnike za spremljanje stanja naravnih virov. Kot kaže spodnja tabela, povzeta po SRS 2030, smo si pri tem zastavili tudi cilj do leta 2030 zmanjšati okoljski odtis Slovenije za približno 20 odstotkov (od 4,7 gha/osebo - podatek za leto 2013 - do 3,8 gha/osebo v letu 2030).

Kazalnik	Vir	Izhodiščna vrednost	Ciljna vrednost za leto 2030	Povprečje EU
Ekološki odtis	GFN	4,7 gha /osebo (2013) ⁹	3,8 gha /osebo	4,9 gha /osebo (2013)

Cilj zmanjšanja okoljskega (ekološkega) odtisa je Ministrstvo za okolje in prostor vključilo tudi v predlog Nacionalnega programa varstva okolja ter skupaj z Agencijo RS za okolje začelo sodelovati z Global Footprint Network za vzpostavitev kazalnika kot orodja tako za celovito spremljanje razvoja kot za načrtovanje politik¹⁰.

Ambiciozni cilji in usmeritve za prehod v zeleno gospodarstvo in ohranjanje naravnega bogastva bodo ostali le na papirju, če bo prevladal ozki interes gospodarske rasti ne glede na posledice za okolje in za zdravje ljudi, kar se je v preteklosti premnogokrat dogajalo. Zato so izredno pomembni sektorski in medsektorski programi in drugi operativni dokumenti, ki podpirajo te cilje. Na kratko predstavljamo tri, ki so bili sprejeti v zadnjih letih:

V letu 2015 smo se v Sloveniji zavzeli za prehod v zeleno gospodarstvo s sprejemom **Okvirnega programa za prehod v zeleno gospodarstvo (OPZG)**¹¹, ki temelji na ključnih področjih prehoda v zeleno gospodarstvo, od trajnostnega upravljanja virov do zelenih praks v kmetijstvu in gozdarstvu. Vključuje ekološke inovacije kot temeljni dejavnik za omogočanje zelenega gospodarstva, spodbuja odprto kroženje znanja o zelenih rešitvah, poudarja fiskalne reforme kot orodje politik za sistem določanja cen ob predhodnem ukinjanju okolju škodljivih subvencij in predpostavlja dostop do finančnih virov za vlaganja v zeleno gospodarstvo. Program predvideva nujno potrebne spremembe v politikah, obnašanju in upravljanju ter trajnostno upravljanje virov. Temelj njegove uspešnosti naj bi bil strukturiran, aktiven in stalen dialog med deležniki, povezovanje dejavnosti in njihova nadgradnja, spodbujanje usmerjenih investicij, nova znanja in veščine ter njihov prenos v vsakodnevno prakso in delovanje. Zato je vzpostavitev **partnerstva za zeleno gospodarstvo** eden ključnih ukrepov za izvajanje programa.

OPZG temelji na zelenih politikah, ki se v Sloveniji že izvajajo, čeprav iz dostopnih podatkov in poročil izhaja, da je ponekod opaziti pomanjkanje njegovega izvajanja. Naslovi posameznih ključnih sklopov nakazujejo možnosti in politike za prehod v zeleno gospodarstvo:

1. trajnostno upravljanje virov, ki obsega spodbujanje spreminjanja odpadkov v vir, prostor kot vir in možnost, upravljanje voda, upravljanje območij varstva narave, trajnostno upravljanje gozda, les kot vir za trajnostni razvoj gospodarstva, trajnostno upravljanje virov kot priložnost za večjo socialno vključenost;
2. zelena rast gospodarstva (ki ga podpira strategija pametne specializacije, predstavljena v nadaljevanju);
3. spodbujanje zaposlovanja na zelenih delovnih mestih in usposabljanje oseb na trgu dela za potrebe zelenega gospodarstva;
4. spodbujanje povpraševanja po zelenih izdelkih, zeleno javno naročanje;
5. zelena proračunska reforma;

⁸ V okviru cilja 9. Trajnostno upravljanje naravnih virov.

⁹ Podatki za leto 2014 kažejo, da je vrednost kazalnika ostala enaka (4,7 gha na osebo) vir:

<https://www.footprintnetwork.org/>.

¹⁰ Več o tem procesu in o podlagah zanj na spletni strani Ministrstva za okolje in prostor:

http://www.mop.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/8292/.

¹¹ http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/pomembni_dokumenti/opzg_akcijski_nacrt_in_nacrt_akti_vnosti.pdf.

6. trajnostni urbani razvoj;
7. dejavnosti javnega sektorja, ki so zgled;
8. izobraževanje in usposabljanje za zeleno gospodarstvo;
9. zelene prakse v kmetijstvu;
10. podporne dejavnosti.

V letu 2015 so bila s **Slovensko strategijo pametne specializacije (S4)**¹² opredeljena tudi ožja prioriteta področja, ki kažejo največji potencial za nadaljnji razvoj Slovenije, pripravljena pa je bila kot eden od pogojev za črpanje evropskih sredstev in temelji na več sektorskih dokumentih. S4 je platforma za osredotočenje razvojnih vlaganj na področja, kjer ima Slovenija kritično maso znanja, zmogljivosti in kompetence in na katerih ima inovacijske možnosti za uvrstitev na svetovne trge ter s tem za krepitev svoje prepoznavnosti. Uvodna vizija dokumenta se glasi: »S4 bo strateško usmerjena v TRAJNOSTNE TEHNOLOGIJE IN STORITVE ZA ZDRAVO ŽIVLJENJE, ki naj Slovenijo umestijo kot zeleno, aktivno, zdravo in digitalno regijo z vrhunskimi pogoji za ustvarjanje in inoviranje, usmerjeno v razvoj srednje in visoko tehnoloških rešitev na nišnih področjih. Na prednostnih nišnih področjih bo Slovenija prešla od sledilca v soustvarjalca globalnih trendov, kar je poslanstvo S4.« Zeleno, trajnostno, krožno ni alternativa temveč glavni tok (mainstream), utemeljen na empiričnih podatkih.

Podlaga za osredotočeno vlaganje sredstev v raziskave, razvoj in inovacije so prednostna področja uporabe S4, ki na operativni ravni usmerjajo v trajnostne tehnologije in storitve in na katerih so bila ustanovljena strateško razvojna inovacijska partnerstva - SRIPi:

1. zdravo bivalno in delovno okolje s koncepti »pametnih mest in skupnosti« ter »pametnih zgradb in domov z lesno verigo«,
2. naravni in tradicionalni viri za prihodnost s trajnostno pridelavo hrane in trajnostnim turizmom ter mrežami za prehod v krožno gospodarstvo,
3. (s)industrija 4.0 z vlaganji v tovarne prihodnosti, zdravje – medicino, mobilnost in razvoj materialov kot končnih produktov.

Žal pa se štirje ključni cilji S4 (dvig dodane vrednosti na zaposlenega, povečan delež visokotehnološko intenzivnih proizvodov v izvozu, povečan delež izvoza storitev z visokim deležem znanja v celotnem izvozu in dvig celotne podjetniške aktivnosti) neposredno na okolje, zeleno gospodarstvo in trajnostni razvoj ne nanašajo. Poleg tega niti v tem niti v drugih dokumentih niso opredeljeni konkretni prispevki raziskovalno-razvojne in inovacijske dejavnosti k okoljskim ciljem, z edino izjemo prispevka mrež za prehod v krožno gospodarstvo, določenih v S4, k izboljšanju indeksa snovne učinkovitosti¹³.

Kažipot prehoda v krožno gospodarstvo Slovenije

Lahko rečemo, da je bil v prvih 12-13 letih tega stoletja v ospredju prehod v nizkoogljično gospodarstvo, kot odziv na podnebne spremembe. Nato pa se je v Evropi in tudi v Sloveniji pospešeno razmišljalo in delovalo za učinkovito rabo virov, torej za prehod v krožno gospodarstvo. Tako smo letos aprila dobili **Kažipot prehoda v krožno gospodarstvo Slovenije**¹⁴, ki:

- a. opredeljuje potenciale, ki Slovenijo utemeljujejo kot voditeljico prehoda v krožno gospodarstvo v Srednji in Vzhodni Evropi;
- b. z vključevanjem deležnikov prepozna in povezuje krožne prakse;
- c. predlaga priporočila za Vlado RS, da bo krožni prehod učinkovitejši;

¹² Slovenska strategija pametne specializacije:

http://www.svrk.gov.si/fileadmin/svrk.gov.si/pageuploads/Dokumenti_za_objavo_na_vstopni_strani/S4_dokument_po_trjeno_na_VRS_150920.pdf. Sprejeli sta jo Vlada RS dne 20. 9. 2015 in Evropska komisija 3. 11. 2015.

Več o evropskem konceptu pametne specializacije in aktualnih procesih na platformi

<http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/>.

¹³ Izboljšati indeks snovne učinkovitosti iz 1,07 (leto 2011) na 1,50 (2020).

¹⁴ Dostopen na povezavi:

http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2016/zeleno/Kazipot_prehoda_v_krožno_gospodarstvo.pdf.

d. nakazuje krožne priložnosti za krepitev mednarodne konkurenčnosti gospodarstva in kakovosti življenja za vse.

Med integralnimi elementi Kažipota prehoda v krožno gospodarstvo Slovenije omenjamo tako imenovani »krožni trikotnik« (slika desno), na katerega so avtorji oprli dokument (slika desno). Ta povezuje tri neločljive elemente – krožno gospodarstvo (modeli poslovanja), krožno spremembo (vladne politike) in krožno kulturo (državljeni). Med seboj so soodvisni in poganjajo sistemsko spremembo. Avtorji izpostavljajo predvsem krožno kulturo, saj brez premisleka vrednot, nove naracije in spremenjenih vedenjskih vzorcev vsakega od nas ne moremo pričakovati spremembe modelov poslovanja niti ustreznih premikov na vladni ravni. Prav v krožni kulturi je zaznati močan preobrazbeni kapital Slovenije.

Slika desno: »Krožni trikotnik« v Kažipotu prehoda v krožno gospodarstvo (str. 24)

V prihodnjem prispevku bomo zaokrožili tudi obravnavo »severnega« pristopa, to je socialnega, na znanju temelječega gospodarstva in družbe.

Dr. Darja Piciga